

A közlemény további részéből a társról is megtudható néhány információ: „...Majdnem 19 évi tapasztalattal a könyv és papírkereskedés terén – melyet az ország előkelőbb üzleteiben Brassó, Eperjeske, Ungvár, Kecskemét és Szatmáron szereztem – léptem üzlet- és munkatársul egy régi jó hírnevű üzletbe...”

1902. november 16-tól kezdve tehát két tulajdonosa lett a cégnek. Kellott is a segítség, hiszen Berger Ignác tevékenysége nem szorítkozott egy szűk területre, a nyomdászatra és a könyvkereskedelemre, hanem széles társadalmi aktivitás jellemezte. Tagja volt a képviselőtestületnek, több egyesületnek, pl. a Kaszinónak, a Takarékpénztár felügyelőbizottságának a sorában is ott találhatjuk a nevét, bekapcsolódott minden érdemesebb kulturális rendezvénybe, karitatív akcióba.

Kisvárdra első nyomdása a társulás után még öt évet élt. A helyi lap így adta tudtul a gyászhirot: „Az egész városban általános részvétet keltett az a szomorú hír, hogy Berger Ignác könyvkereskedő, városunk egyik köztisztelőjében és becsülésben állott feddhetetlen jellemű polgára ... elköltözött az élők sorából. A csendes, jóságos öreg úr, kit városszerte mint a páratlan becsületesség és szelídség mintaképét ismert és becsült mindenki, május hó 28-án du. 7 órakor hirtelen jobb létre szenderült.”

Az alapító halála nem gátolta meg a nyomda további fejlődését. Továbbra is működött, kezdetben Nemes volt a vezető, majd az 1930-as évektől a családba s így az üzletbe is betársult dr. Altmann (Arató) Marcell. Ekkor nyolc munkást foglalkoztatott a nyomdaüzem. 1939 márciusában a Berger és Társa felirat átadta helyét a „Felsőszabolcsi Nyomda” névnek, majd 1944-et követően több egymást követő tulajdonosa lett az üzemnek, igazi gazdája azonban nem akadt sem ekkor, sem később.

Amit a háborús viszonyok nem tudtak véghezvinni, azt elérte a „népi demokrácia”. Az üzemet államosították és 1953-ban megszűnt létezni.

Néző István

Százhetvenöt éve született Zsigmondy Vilmos

A pozsonyi evangélikus gimnázium tanárának 1821. május 14-én született fia korán árvaságra jutott. Kisdiákként kapcsolatba került a komáromi Jókai családdal. Úgynevezett cserediákként került hozzájuk, a Jókai-gyerekek pedig a Zsigmondy családhoz Pozsonyba. Zsigmondy Vilmos és a nála négy esztendővel fiatalabb Jókai Mór között életre szóló barátság szövődött. (Az író műszaki szaktanácsadójaként több Jókai-regény szakmai hitelességéhez is hozzájárult. Jókai a Fekete gyémántok című remekművének hőstét, „az aszkéta tudós, a haza ügyeiért lobogó, önfeláldozóan jó” Berend Ivánt Zsigmondy Vilmosról mintázta!)

A Komáromban letett kitűnő érettségi után a selmeci bányászati főiskolán folytatta tanulmányait. 1842-ben kapta meg oklevelét. Szakmai ismereteit bővítendő osztrák és cseh bányákban is megfordult, majd 1843-ban állami szolgálatba lépett. 1846-ban a resicai kőszénbánya gondnoki teendőivel bízták meg.

Az 1848-49-es magyar szabadságharc kitörése után a resicai vasgyár ideiglenes igazgatójává nevezték ki a fiatal mérnököt. Zsigmondy Vilmos és Szlávy József az üzemet teljesen átalakította az ágyú-, fegyver- és lőszergyártásra. Midőn 1848 karácsonyestéjén a császári haderő megtámadta az üzemet, Zsigmondy Vilmos munkásaival együtt fegyvert ragadott. A hatalmas túlerővel szemben reménytelennek látszott a tartós ellenállás. Az igazgató az osztrák ostromgyűrűn áttörve, ezernyi veszély között mentette meg az üzem teljes hadipénztárát. A tavaszi diadalmas hadjárat után ismét visszatért Resicára, és megindította a hadianyaggyártást.

A világosi fegyverletétel után hadbíróság elé állították Temesváron. Olmütz várában raboskodott 1850 nyaráig. Kiszabadulása után állami intézménynél nem kapott munkát. A vakmerő lovasbravújrairól híres (sőt hírhedt!) gróf Sándor Móric (az „ördöglovas”) Anna-völgyi bányájában lett a szénkitemelés irányítója. 1860-ban a fővárosban nyithatott önálló bányaiügynöki irodát. E nagy nehezen megszerzett engedéllyel kezdődhetett meg Zsigmondy Vilmos pályájának legtermékenyebb időszaka, mely a hazai artézi kutak fúrásának kezdetét jelentette. 1865-ben jelent meg *Bányatan, kiváló tekintettel a kőszénbányászatra* című korszakalkotó kötete, amelynek előszavában írja: „Az artézi kutak kérdése vajmi fontos hazánkra nézve, melynek számtalan helysége, jó minőségű és mindennemű célra használható vizet nélkülözni kénytelen, holott ezen bajnak orvoslása az érintett kutak előállítására által sok helyütt véglegesen eszközölthetnének... Azon pontnak meghatározása, melyen a siker némi valószínűségével artézi kút előállítása várható, egyedül csak alapos földtani ismeretek mellett kísérhető meg.”

1865-ben artézi kútúrót vállalkozást alapított. A már akkor is híres és a gyógyulni vágyók által keresett harkányi gyógyforrás vízhozama és hőmérséklete állandóan ingadozott. Az ok(ok) földterítésével Zsigmondy Vilmost bízták meg. A mérnök „fúrás” negyvenkét napi munkával olyan mélységbe fúrt le, ahonnan már állandó, 50 C fok hőmérsékletű víz buzgott föl.

1866 végén kezdte meg a margitszigeti kútúrót. E munkálatainak helyszíne a mai Japánkert volt. Az 1. számú kútból (118 méter mélységből) 43,8 C fokos hévíz tört a felszínre! Amikor a Bécsi Földtani Intézet igazgatója, Franz Hauer megtudta a hírt, azonnal a legőszintébb elismerését tolmácsolta magyar kollégájának.

E sikeres fúrások további munkára sarkallták a „vízfakasztó” mérnököt. Az alcsúti, a jászági, a lipiki, a ránkherlányi és a schwechati artézi kútúrások voltak pályájának további állomásai.

A legnagyobb, szakmai és tudományos értelemben egyaránt bravúros föltárása volt a városligeti fúrás. E világviszonylatban is kiemelkedő műszaki vállalkozás kivitelezését 1868-ban kezdte el munkatársaival. „A próféta rendíthetetlen hite és elszántsága kellett ahhoz, hogy a támadások ellenére, közel 10 esztendő küzdelem után, 1878-ban befejezze munkáját” – írja Csiky Gábor geológus. Ugyanis a fúrás jóval mélyebb lett a tervezettnél, és elfogyott a főváros reá fordítandó pénze. Zsigmondy Vilmos azonban nem adta föl a küzdelmet, és a saját pénzén folytatta a munkát.

Rendíthetetlen hitének gyümölcse 1878. január 21-én érett meg: 970 méteres mélységből 73,8 C fokos víz tört a felszínre, naponta több mint 1 millió liter!

A városligeti artézi kút a maga korában a legmélyebb európai fúrás volt. Méltán nevezte a már említett Franz Hauer „a tudomány diadalának”. Zsigmondy Vilmos világra szóló sikerét a Francia Becsületrend lovagkeresztjével is elismerték! Ő alapozta meg Budapest „fürdővárosi” hírét szerte a nagyvilágban. A városligeti Zsigmondy kút napjainkban is a gyógyítás szolgálatában áll. Szinte változatlan vízhozamával táplálja a Széchenyi gyógyfürdőt és több egészségügyi intézmény – MÁV-kórház, Szabolcs utcai kórház – is fölhasználja.

Ezt követően Zsigmondy Vilmos már nem vett részt a kútúrások kivitelezésében. (Utóda e területen unokaöccse, Zsigmondy Béla lett.) Szakmai tapasztalatait (földtani, hidrológiai) részletes tanulmányokban írta meg, melyek kora neves folyóirataiban (Bányászati és Kohászati Lapok, Természettudományi Közlöny, Földtani Közlöny) láttak napvilágot. Külön kötetben összegezte a városligeti artézi kút fúrásának eseményeit, történetét. Személyében a hazai geotermikus kutatások megalapozóját tisztelhetjük.

Áldásos közéleti-politikai tevékenységét fejtett ki az 1870-es évek közepétől. 1875-től iskolavárosa, s annak környéke, a selmecbányai kerület országgyűlési képviselőjeként (szabadelvű programmal) munkálkodott a hazai ipar fejlesztéséért. Lankadatlan

elszántással küzdött a bányamunkások szociális helyzetének javításáért. Hangoztatta az országgyűlésben, hogy „jó munkáskézre csak akkor számíthat az ország, ha a munkást nem tesszük ki annak, hogy öreg napjaira családjával együtt a koldusbothoz szegődjön”. Jórészt Zsigmondy áldozatos küzdelme révén valósult meg 1883-ban a bányászok nyugdíjának megnyugtató rendezése.

Hazájától is elnyerte az elismerést. A Magyar Tudományos Akadémia levelező tag-sága után a Magyarhoni Földtani Társulat elnökévé választották, s megkapta a Ferenc József-rend lovagkeresztjét is.

Budapesten hunyt el 1888. december 21-én. Bronz mellszobra a Városligetben, a Széchenyi-fürdővel szemben áll. A Visegrádhoz tartozó Lepencén emlékműzeumot rendeztek be a tiszteletére.

Kálmán Gyula

Irodalom: *Csiky Gábor dr.*: Százéves a városligeti Zsigmondy hévízkút. Magyar Nemzet, 1978. szeptember 17. 14. old. – Magyar Életrajzi Lexikon II. (második kiadás!) Akadémiai Kiadó Bp. 1982. 1094. old. – *Pap János*: A „vízfakasztó” Zsigmondy. Népszabadság, 1988. december 17. 11. old. – *Csathi Béla*: Zsigmondy Vilmos. In. Magyarok a természettudomány és a technika történetében. Bp. 1992. 593. old.

„Egész életét a közügynek szentelte”

József nádorra emlékezve

1846. november 12-én Habsburg József főherceg, Magyarország nádora belépett hivatalviselésének 50. évébe. Az ország a nevezetes évfordulóról nagy ünnepekkel készült megemlékezni, de a sors másképp akarta. A nádor az egyre súlyosbodó betegségei miatt 1847. január 13-án meghalt.

Az elhunyt népszerűségét jól mutatja, hogy néhány nappal később, január 21-én a pesti polgárok szoborállítás céljából megalakították a József Emlékegyesületet. Jellemzően a terv megvalósítását nem a más esetekben szokásos pénzhiány akadályozta, hanem az ellentervek.

Temes vármegye nemessége a pesti szobor helyett inkább országos emlékművet kívánt és ezt szelvében-hosszában propagálta is. Sáros vármegye viszont inkább egy közintézmény, kórház vagy pantheon létesítését szorgalmazta, amelyet azután József nádorról lehetne elnevezni. Végül azonban mégis a pesti álláspont győzött, lévén a nádor legfontosabb tevékenysége mégiscsak ide kötődött. Ahogy egy kortárs megjegyezte: tetemesebb összeg gyűlt egybe a szoborra, mint Mátyás király (szintén tervezett) emlékművére. Az 1847-48. évi országgyűlés törvényben örökítette meg József nádor emlékét, amely szerint: *„József nádor azon ernyedetlen buzgalmáért, mellyel fél századokon keresztül, nem ritkán nehéz körülmények között a hazának ügyeit vezérelte, a nemzet háláját teljes mértékben kiérdemelte. A történetkönyv azon gyászlapjaira, melyre múlandó életének utolsó órája jegyezve van az ország Rendei ezennel reá*

